

Škola doma (1.)

„Školka je v sobotu zavřená! A škola taky!“ hlásila Ester a Rebeka tatínkovi. „Vidíte, a někdo má to štěstí jako vy, že se může učit v sobotu a v neděli.“ Dcery nadšeně zajasaly a bylo jim líto dětí, které to tak nemají. Rodičů vzdělávajících doma, je sice velmi málo, ale zato jsou odhodlaní a přesvědčení, že dávají svým dětem to nejlepší – lásku, pozornost a společný čas. A děti to velmi oceňují.

Máma mele maso. Ema má mísu. Vzpomínáte na první věty, které jsme všichni četli ve slabikáři? Pokud vaše děti nastoupí do klasické základní školy, nejspíš se s mámou a masem setkají také. Z pohledu řady rodičů se základní školství příliš nezměnilo, třebaže od dob, kdy opustili školní lavice, uplynulo několik desítek let. Nespokojenost se stavem, systémem vzdělávání a úrovní škol je jedním z hlavních důvodů, proč se někteří rozhodnou vzdělávat své děti doma.

„Velká část rodičů učí děti sama, protože v okolí nemají školu, které by je byli ochotni svěřit,“ popisuje realitu ředitelka MŠ a ZŠ Na rovině Jana Hrázská z Chrudimi. „Přibývá také rodičů, kterým jde o takzvaný unschooling, kdy dítě nemá osnovy a rodiče mu nechávají volnost rozhodnout se, co a kdy se bude učit.“ Unschooing vyznává i Blanka Lednická z Vysočiny, jejíž dcera v předškolním

věku je členkou Mensy. Už dříve uvažovala o nějaké individuální formě a největší výzvou pro ni bylo přesvědčit muže, že se jedná o dobrý nápad. S mimořádně nadanými si většinou klasická škola nedokáže poradit, protože se jim učitelé nemohou individuálně věnovat – žákům nevyhovuje tempo nebo metody a formy vzdělávání. Podle pracovníků pedagogicko-psychologických poraden patří mezi časté důvody domácího vzdělávání zdravotní stav žáka, který nedovoluje pravidelnou řádnou docházku a individuální vzdělávání se pak ukáže jako nejlepší náhradní cesta. V současné době také přibývá žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří trpí nedostatkem pozornosti, dyslexií nebo mají poruchu autistického spektra. Někteří rodiče často cestují a dlouhodobě pobývají v zahraničí, kdy rovněž volí domácí výuku. Také přibývá počet rodičů, kteří vzdělávají doma z přesvědčení. Někdy mohou sehrát roli i potíže žáků

různého charakteru, například konflikty žák–učitel, šikana nebo stres. V některých případech jde o velkou vzdálenost nebo nepřístupnost školy, jako je tomu například v případě našich přátel, kteří žijí v horách a první tři roky učili dceru doma.

Možnost domácího vzdělávání je dostupná po celé Evropě kromě Německa, povolena je i v anglosaském světě. Nejedná se o žádnou žhavou novinku. Naopak – jde o tradiční formu vzdělávání, kterou využívaly odnepaměti hlavně bohaté rodiny, jež svým dětem najímaly domácí učitele, kteří je připravovali pro život i vstup na vysokou školu. Bylo to tak i na území dnešní České republiky, a to až do období druhé světové války, kdy bylo domácí vzdělávání zakázáno a za socialismu pak už se neobnovilo. Individuální forma vzdělávání byla možná, jen když jel zaměstnanec i s rodinou na ambasádu či montáž v zahraničí.

Při domácím vzdělávání dítě nedochází denně do školy, ale vzdělávají je rodiče, a to v naprosté většině případů matka. Vybrané speciální předměty, jako je výtvarná či hudební výchova, cizí jazyk, může vyučovat lektor. Rodiče plně přijímají osobní zodpovědnost za vývoj a vzdělání dítěte, které probíhá mimo prostředí tradiční školy.

„Někteří mají představu, že dítě nechají a něco se stane, ale někdy jdou až na hranici. Otázkou totiž je, zda si rodiče uvědomují, že když během jejich výuky

Petra s dětmi a planetami.

Rebeka si věčně čte.

Pomůcka na angličtinu.

děti něco nezvládnou, neomezí jim do budoucna možnost volby. Znáám rodiče, kteří doma nenastavili žádný striktní režim, ale starají se o to, aby dítě dostávalo nějaké podněty, a nedrží se přesně osnov. Volí si, kdy a co budou dělat. Děti nesedí v lavici, neučí se z učebnic. Hlíďají si, aby děti zvládly potřebné učivo," říká Jana Hrázská.

PRAVIDA DOMŠKOLY

Domácí vzdělávání, neboli domškola, představuje možnou alternativu klasického školního systému, ale není zcela společensky akceptované. Zatímco děti do šesté třídy lze učit doma už od roku 2005, vzdělávání doma na druhém stupni je povoleno od září loňského roku. Naráželo na větší kritiku a nedostatek podpory mezi politiky. Ministryně školství Kateřina Valachová se k němu stavěla rezervovaně, předchozí ministr Marcel Chládek v něm dokonce viděl možnost šíření extremismu. Hana Pavlásková ve své diplomové práci *Domácí vzdělávání v České republice na 2. stupni základních škol* uvádí, že se někteří učitelé domnívají, že by pro druhý stupeň nemělo být vůbec. Spatřují v něm problematickou socializaci žáků a kvalitu výuky. Kromě toho vyslovují obavy nad kompetencemi rodičů k výuce. Vytýkají jim možnou nedůslednost v procesu vzdělávání, která může pramenit například z jejich nedostatečného vzdělání v určitém oboru. Někteří učitelé se obávají přílišné rozvolněnosti vzdělávání v domácím prostředí. Chybí jim přirozené soutěžení mezi žáky, poměrování mezi vrstevníky a společné zážitky každodenního života ve třídě. Před legalizací bylo domácí vzdělávání testováno a žáci

dopadli dobře. Navíc jde o menšinový jev, který se aktuálně týká jen přibližně 1600 dětí, což z celkového počtu 800 000 žáků nepředstavuje ani jedno procento. Toto číslo se během školního roku mění, jak děti přecházejí do domácí školy nebo zpátky do klasické.

Nejčastější námitka proti vzdělávání doma – nedostatek sociálních kontaktů – se v realitě nepotvrzuje, protože díky tomu, že dětem stačí daleko méně hodin učení než dětem ve škole, odpoledne mají čas na zájmovou činnost. Blanka Lednická, která učí své dvě dcery ze čtyř doma, dokonce považuje školní kolektiv za nezdravý, protože nikde jinde za celý život se člověk nesetká s homogenní skupinou stejně starých lidí. „Pro mé dcery je mnohem užitečnější, když se pohybují v roztržštěnější skupině, jako je to v životě. V přírodovědeckém kroužku jsou děti od šesti do patnácti let. V hudebce se potkávají s vrstevníky a na výtvarce jsou i holky ze šesté a sedmé třídy. V běžném životě, kdy se mnou jezdí po matrikách, protože dělám rodokmeny, beru holky s sebou. To se jim líbí, protože si povídají s paní matrikařkou. Domškoláků na Vysocině je velmi málo, proto jednou až dvakrát měsíčně jezdíme na akce do Prahy nebo do Brna, kde se setkáváme s lidmi z tamní domškolácké komunity. Jezdí na ně skupina 15 až 30 dětí, kde se to různě mění. Tady máme kamarády, kteří jsou deset kilometrů od nás v Havlíčkově Brodě.“

Petra Krupková s pěti dětmi potvrzuje stejnou situaci: „Děti mají spoustu kroužků. Janička i Davídek chodí zpívat, oba hrají na flétnu v ZUŠ, Janička začala

hrát na housle, chodí do skauta, Davídek má gymnastiku třikrát týdně.“ Devítiletá Jana první tři roky absolvovala v klasické základní škole. Podle maminky i psychologů je mimořádně nadaná, což učitelka respektovala a nechala ji číst nebo si kreslit, když byla hotová. Ve čtvrté třídě, kdy dostala jinou učitelku, už pochopení nenašla. „Bylo to pro ni peklo, tak jsem se rozhodla ji učit doma,“ svěřuje se Petra. Jana o nové učitelce ze školy ani nechce mluvit: „Pro mě je teď lepší být doma, protože můžu mamce s Kubíčkem pomáhat a mně to tak vyhovuje. Za dva týdny pojedeme se skautem na pětidenní výpravu do Itálie a Slovinska a budeme spát ve stanech.“ I když má čtyři sourozence, Janě děti chybějí, takže se připravuje na přijímací zkoušky na víceleté gymnázium.

JAK SE UČÍ DOMA?

Domácí vzdělávání nebo tzv. individuální vzdělávání schvaluje ředitel školy. Rodiče musejí předložit doporučení pedagogicko-psychologické poradny, která stanoví, zda je pro dítě výuka doma vhodná, nebo ne. Rodič své dítě zapíše do tzv. kmenové školy, nemusí to tedy být škola spádová, a pak si podá žádost o individuální vzdělávání. Podmínkou pro domácí vzdělávání na prvním stupni je, že musí mít alespoň maturitu, v případně druhého stupně vysokou školu. Na začátku školního roku rodiče vytvářejí po dohodě s učitelem – konzultantem – individuální vzdělávací plán. Ten obsahuje přehled povinného objemu učiva, stanovuje způsob, jakým budou zaznamenávány činnosti žáka a jak budou hodnoceny výkony a výsledky žáka v jednotlivých předmětech. Mají-li rodiče

Dcery Blanky hrají Superfarmáře.

Ester se připravuje na přezkoušení.

Montessori pomůcka.

zájem, škola jim půjčí učebnice a poskytne jim učební materiály.

Hodně lidí si myslí, že učení probíhá doma. Záležit ovšem na rodičích, jak jsou schopni si vše zorganizovat. Každé rodině vyhovuje jiný model, je třeba zohlednit osobnost a stáří dítěte, jeho možnosti, zdravotní stav a také náladu a motivaci pro učení. Domácí škole se musí rodiče přizpůsobit, takže většinou doma zůstává žena, která buď nepracuje vůbec, nebo na částečný úvazek. Často se jedná o maminky na mateřské dovolené. „Učení probíhá formou, že si povídáme a něco je musím donutit udělat. Od jara do podzimu se učíme na zahradě. Včera dělala Janička test na studni. To je obrovská výhoda, místo, aby seděli v lavicích, učí se venku. A můžeme si vyčihnout moment, kdy mají náladu. Učivo probíráme s Davidkem chaoticky, ale co mají zvládnout za rok, to zvládneme,“ prozrazuje svůj systém Petra, která používá principy výchovy a učení Montessori. „Praktikujeme unschooling, vše se ale tak zvládnout nedá, například v češtině vyjmenovaná slova a slovní druhy. Učíme se spolu to, co by syna přirozeně nezajímalo, a toho je málo. Hodně si povídá s Janičkou o pádech, a když jedeme autem, říká věty a sám si určuje slovní druhy. Doma přijde, položí mi otázku a já mu buď odpovím, nebo si informaci spolu najdeme. Máme obrovské množství pomůcek, her, skládaček, stavebnic a puzzle.“ Jako důkaz mi při návštěvě ukázala slepou mapu s kontinenty a pak oběžnou dráhu s planetami. „Děti stráví daleko méně času učněním a vidí na nich rozdíl – Davidek do školy totiž vůbec nechodil a není znechucený, zatímco Janička má k některým předmětům ze školy odpor, a to ke geometrii a zeměpisu.“ Na otázku, zda budou pokračovat i na druhém stupni, Petra odpovídá: „Zkušenosti ze zahraničí říkají, že přechod do klasické školy děti zvládají. Kdybych nechala Davidka nastoupit do první třídy, tak by ho to úplně semlelo. Doufám, že když nastoupí do šesté, bude mít vnitřní sílu vše ustát.“ Vedle učení děti tráví čas oblíbenými činnostmi. Jana hodně tvoří. „Nedávno jsme s mamkou koupily věci na děláni šperků, udělala jsem hodně náušnic.“ Musí stále něco vytvářet dělá i náramky, šije... Hodně si čte sama a teď si dělá scio testy na přijímací zkoušky na gymnázium.

Blanka si výuku dělí s partnerem a zdaleka jim nezabere tolik času jako

klasickým školákům ve škole: „Standardní hodina trvá 45 minut a naše holky jsou za tu dobu schopné udělat to, co se dělá ve škole celý týden. Výhodou je, že se nemusím přizpůsobovat tempu pomalejších, pokud je něco zajímá víc do hloubky, mohou se tomu věnovat. Muž například vysvětloval chemické vazby kyslíku a uhlíku, protože je zajímaly. Dostaly se k tomu přes zadržování dechu, protože můj muž dělá freediving. A probrali to včetně názvosloví. Muž dělá na tříčtvrteční úvazek a já podnikám. Máme obrovskou výhodu, že oba děláme z domova. Navíc si péči o děti opravdu půlíme, abychom mohli pracovat. Čas na učení nevymezujeme, protože se dcery hodně učí samy. Dnes například hrály Monopoly, při nichž musely počítat. Učí se vzájemně, když něco nevědí, přijdou se zeptat. Dost často probíhají takzvané výukové rozhovory v autě, protože hodně jezdíme, a tudíž je čas. Učení je součástí každodenního rytmu.“

Dcery učení berou jako přirozenou součást života tak, tam, kde je většina dětí otrávená, že by se měly něco učit, holky jsou jak houby. Dokonce se byly podívat tady ve škole a ten zážitek jim úplně stačilo, aby zůstaly doma. Uvidíme po prvním stupni. Chystáme se zvednout kotvy, tím pádem je otázka, kde budou holky absolvovat střední školy: zda tady, ve Státech, ve Velké Británii, nebo úplně jinde, to je na nich. Rebeka je skvělá na matiku, logiku, tu si dovedu představit na nějakém elitním gymnáziu, kde bude nadšená, že se učí strašně těžké věci. Na druhé straně Ester je hodně citlivá, má ráda tvorbu a tancování“

Viktor Molhanec učí dceru Ruby druhým rokem, protože s rodinou žijí střídavě v Česku a Austrálii, odkud pochází jeho partnerka. Ruby v Česku navštěvuje druhou třídu klasické státní školy – píš tedy než domácí školu praktikují individuální vzdělávání necelé tři měsíce v rámci školního roku, kdy pobývají v Austrálii. „Jedeme podle osnov ze školy, děláme cvičení tak, jak máme. V prvouce probíráme i australské realie, protože je to pro ni jiné. Matiku a češtinu děláme podle dohody s paní učitelkou. Zpívám písničky a partnerka s dětmi vyrábí, maluje, tvoří. Moc se neučíme, protože máme velké štěstí, že je Ruby bystrá. Učíme se občas trochu, a když nemá náladu, neučí se. Dřív jsem se bál, aby nebyla pozadu, ale když se vrátila, měla

samé jedničky. Teď byla na Matematickém klokanovi (*největší mezinárodní matematická soutěž na světě – pozn. red.*), baví ji to a jede si jedničkářskou ligu. Sama si čte, vede si čtenářský deník, i když nemusí. Má dobrou učitelku ve škole, je velmi motivovaná a říká, že by chtěla jednou učit. Občas je až hystericky upjatá na to, co řekne paní učitelka.“

Rodiče se zpočátku obávají, zda učení zvládnou. Nakonec zjišťují, že to tak těžké není. Děti se můžou velmi mnoho naučit při společné činnosti s nimi a při rozhovorech. Jde o to, aby rodiče vytvářeli situace, které přinášejí dítěti nové podněty, a aby i v běžných každodenních situacích využívali k učení. Život stromu se nemusí vysvětlovat v místnosti u učebnice, ale na procházce. Pro dějepisy využijí návštěvy zámku, hradu nebo muzea, zhlédnou s dítětem historický film a povídají si s ním o něm. Základní matematické operace zase může dítě pochopit při společném vaření, kdy se neustále něco přidává, ubírá, váží. Způsobu je nepřeborné množství; záleží jen na fantazii rodičů i dětí. Při domácí škole neexistuje ohraničený „čas pro školu“, i po dopoledním vyučování pokračuje přirozená výuka dál, děti si s rodiči povídají při nákupu nebo při cestování a získávají zkušenost, že škola je propojená se životem a není to jen nějaká povinnost navíc.

Domácí škola funguje na úplně stejných principech jako výchova – milujeme své děti, jednáme s nimi tak, jak si přejeme, aby ostatní jednali s námi, a chceme pro ně to nejlepší. Současná škola stále nemá dostatečné nástroje, aby přizpůsobila formy výuky i požadavky možnostem jednotlivých žáků. Od určitého počtu dětí ve skupině je individualizace prakticky nemožná. Rodinné vzdělávání je stvořené pro individuální přístup i flexibilitu výuky. Jistě se nestane rozšířeným fenoménem, ale bude jednou z cest. Nehodí se totiž pro každé dítě, může se dokonce stát, že v průběhu školního roku rodiče potomka přivedou zpět do školy. Tento způsob výuky klade vysoké nároky i na finance a organizační zázemí, ale když si rodina na tento styl zvykne, domácí učení si nakonec nemůže vynachválit.

Zkušenosti a pohled Jany Hrázské, ředitelky Základní školy Na rovině v Chrudimi, najdete v příštím čísle.

Lída CHARVÁTOVÁ